

news/uryad-zatverdiv-strategiyu-reformuvannya-derzhavnogo-upravlinnya-ukrayini-do-2025-roku (in Ukrainian).

12. Sheldrake, J. (2019). Modern political management: Concepts and practices. *Political Studies Review*, 18, 56–63 (in English).

13. Yevropeiska Komisiia. (2023). SWD (2023) 699: Ukraine report. Retrieved from: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/22506-SWD_2023_699-Ukraine-report_ENG-UKR.pdf (in Ukrainian).

14. Wilson, G. (2017). Political management in democratic societies. *Journal of Political Science*, 15, 34–42 (in English).

Матеріал надійшов до редакції 18.09.2024 р.

УДК 327:796.093]:338.48-52

Сергій Кулик,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

Kulyk.Serhij@vnu.edu.ua,

ORCID ID: 0000-0001-7520-7426;

Роман Тарадюк,

аспірант спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії,

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

taradiuk.roman@vnu.edu.ua,

DOI 10.29038/2524-2679-2024-03-217-245

СПОРТИВНО-ПОЛІТИЧНИЙ ТУРИЗМ ВИДАТНИХ СПОРТСМЕНІВ ПО КРАЇНАХ СВІТУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЇЗДОК ФУТБОЛІСТА Д. МАРАДОНИ Й БОКСЕРА М. ТАЙСОНА)¹

Відомі особи (митці, спортсмени, співаки) часто відвідують із приватними візитами держави світу на запрошення глав цих держав. Для означення таких поїздок із метою публічної підтримки державних лідерів, їхнього

---

¹Дослідження виконано в межах Модуля Жана Моне «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE). This study was conducted in the framework of the Jean Monnet Module «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE).

політичного курсу, участі в політичних акціях і заходах автори статті пропонують використовувати новий термін «спортивно-політичний туризм». На основі контактів і зустрічей відомого футболіста Д. Марадони з головою Державної Ради Куби, президентами Венесуели, Нікарагуа, росії, Чечні, а також боксера М. Тайсона з президентами Чечні та іншими відомими російськими політиками проаналізовано особливості спортивно-політичного туризму. Спираючись на різні методи дослідження (біхевіористський, компаративістський, структурно-функціональний) і класифікації туризму, ми стверджуємо, що спортивно-політичний туризм – це елітний непостійний індивідуальний міжнародний туризм осіб середнього віку. Також це самодіяльний короткостроковий туризм із комбінованою метою (спортивною й політичною). Водночас спортивно-політичний туризм обумовлений політичними інтересами приймаючої сторони. Поїздки цих спортсменів відбувались із нагоди проведення певних спортивних подій і заходів, або (і) публічної підтримки глав держав під час проведення ними передвиборчих кампаній, напередодні дня голосування. Глави держав також залучали спортсменів до участі в проведенні політичних акцій під час роботи міжнародних конференцій. Отже, спортивно-політичний туризм впливає на внутрішню й зовнішню політику країн світу. На підставі поведінки, висловлювань спортивно-політичних туристів у статті також проведено SWOT-аналіз спортивно-політичного туризму.

Ключові слова: виборчі кампанії, референдум, політичні акції, виступи, відомі спортсмени, футбольні матчі, подієвий і політичний туризм, недемократичні політичні режими.

Serhii Kulyk,

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: 0000-0001-7520-7426;

Roman Taradiuk,

Lesya Ukrainka Volyn National University

**SPORTS AND POLITICAL TOURISM OF PROMINENT
ATHLETES AROUND THE COUNTRIES OF THE WORLD
(FOR THE EXAMPLE OF TRIPS OF FOOTBALLER
D. MARADONA AND BOXER M. TYSON)**

Famous people (artists, singers, athletes) often pay private visits to countries around the world at the invitation of their heads of state. The authors of the article

propose to use the new term “sports and political tourism” to describe such trips with the aim of public support of state leaders, their political course, participation in political actions and events. On the basis of contacts and meetings of the famous footballer D. Maradona with the head of the State Council of Cuba, the presidents of Venezuela, Nicaragua, Russia, Chechnya, and boxer M. Tyson with the presidents of Chechnya and other well-known Russian politicians, the features of sports and political tourism are analyzed. Based on various research methods (behaviorist, comparative, structural-functional) and tourism classifications, we argue that sports and political tourism is an elite non-permanent individual international tourism of middle-aged people. It is also amateur short-term tourism with a combined purpose (sports and political). At the same time, sports and political tourism is driven by the political interests of the host country. These are trips by athletes on the occasion of certain sporting events and activities, and/or public support for heads of state during their election campaigns, on the eve of election day. Heads of state have also engaged athletes to participate in political actions during international conferences. Thus, sports and political tourism influences the domestic and foreign policies of countries around the world. Based on the behavior and statements of sports and political tourists, the authors of the article also conducted a SWOT analysis of sports and political tourism.

Key words: election campaigns, referendum, political actions, speeches, famous athletes, football matches, event and political tourism, non-democratic political regimes.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У суспільно-політичних умовах сучасного світу постійно виникають нові види й форми туристичної активності, тому класифікацію видів туризму постійно доповнюють і вдосконалюють. Відомі особи (митці, спортсмени, співаки) часто здійснюють приватні поїздки до інших країн на запрошення глав держав. Мета цих поїздок різна. Ми виокремили лише ті з них, що здійснені з метою публічної підтримки державних лідерів, їхнього політичного курсу, участі в політичних акціях і заходах. Тобто тут простежуємо поєднання туризму, спорту й політики. Традиційні види туризму – подієвий і спортивний – не точно відображають зміст та особливості такого виду туризму. Тому пропонується використовувати нове поняття – «спортивно-політичний туризм».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд й аналіз наукових робіт на тему спортивно-політичного туризму дає підстави стверджувати, що в Україні відсутні фундаментальні дослідження з цієї проблематики. Це робить актуальним подальший розвиток теоретичних основ та розширення

емпіричних досліджень спортивно-політичного туризму. Наявність російських джерел зумовлена тим, що обрані нами для дослідження спортсмени неодноразово здійснювали свої поїздки до рф, а також у країни, дружні до неї, як-от: Боліварінська Республіка Венесуела, Республіка Куба, Республіка Нікарагуа. Відповідно, ці поїздки широко висвітлювали російські офіційні й спортивні джерела.

Мета дослідження – довести гіпотезу, що приватні поїздки колишніх професійних спортсменів, «зірок» спорту до різних країн світу, їх зустрічі та спілкування з представниками влади, участь у різноманітних політичних акціях на їх підтримку – це різновид туризму, а саме спортивно-політичний туризм. Завдання дослідження – 1) дати визначення поняття «спортивно-політичний туризм» та охарактеризувати його особливості; 2) довести, що спортивно-політичний туризм обумовлений політичними інтересами приймаючої сторони; 3) простежити вплив спортивно-політичних туристів на внутрішню й зовнішню політику країн світу.

Методика дослідження. Ми проаналізували спортивно-політичний туризм із погляду поєднання «звичайного» туризму, спорту та політики. Для доведення гіпотези дослідження ми обрали закордонні поїздки до різних країн світу двох видатних спортсменів сучасності – Д. Марадони і М. Тайсона. Під час них вони публічно демонстрували свою підтримку лідерам цих країн, їхнього політичного курсу, брали участь у політичних акціях – мітингах, маршах протесту, пресконференціях і виступали на них. Важливо зазначити, що ці спортсмени ніколи раніше не були громадянами цих країн, не були знайомі з главами держав, а країни відвідали на їхнє особисте запрошення. Вибір саме цих спортсменів зумовлений тим, що Дієго Армандо Марадона (1960–2020 рр.) і Майк Тайсон (нар. 1966 р.) – це видатні спортсмени сучасності, люди-легенди своєї епохи, публічні особи, харизматичні й неординарні особистості, наділені артистизмом. Вони мали свій погляд на спорт і політику, певні політичні переконання. Вони обоє:

- вихідці із соціальних низів, криміналізованого середовища;
- досягли успіхів та світового визнання у своїх видах спорту. М. Тайсон – американський боксер, абсолютний чемпіон світу у надважкій вазі серед професіоналів за різними версіями (із 1986 р. до 1990 р.), двічі внесений до Книги Рекордів Гіннеса (за найбільшу кількість найшвидших нокаутів і за те, що став наймолодшим чемпіоном світу у важкій вазі), Д. Марадона – аргентинський футболіст, чемпіон світу 1986 р., володар численних титулів у національних чемпіонатах, один із найкращих футболістів ХХ ст.;
- улюбленці глядацької аудиторії, мають фан-клуби по всьому світі;
- за свою спортивну професійну кар'єру стали мільйонерами, однак утратили все й оголосили себе банкрутами;

– вели яскраве світське життя, їх запам'ятали за епатажними вчинками та висловлюваннями, скандалами й сумнівною славою. Найбільшою перевагою Д. Марадони та М. Тайсона був їхній імідж. Це підтверджують слова М. Тайсона: «Рука Бога, Марадона. У 1986 р. ми обидва стали чемпіонами, і нас часто порівнювали. Він був одним із моїх героїв і моїм другом. Я дуже його поважав» [1].

Автори використали психологічний метод дослідження для вивчення особливостей дружніх контактів, спілкування між главами держав і представниками спортивно-політичного туризму, їхньої поведінки під час приватних та публічних виступів, опису зовнішнього вигляду. Порівняльний метод дав змогу порівняти поведінку, висловлювання представників спортивно-політичного туризму в різні роки й у різних суспільно-політичних ситуаціях. На підставі поведінки, висловлювань спортивно-політичних туристів ми провели SWOT-аналіз спортивно-політичного туризму, тобто в комплексі оцінили сильні та слабкі його сторони компанії, можливості й загрози, що впливають на них. Для конкретизації поняття «спортивно-політичний туризм» ми застосували структурно-функціональний підхід, тобто вивчення функціональних зв'язків, взаємодію й функціональне призначення його елементів.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поняття «спортивно-політичний туризм» значно ширше за просте поєднання (комбінацію) політичного й спортивного туризму, має іншу форму та зміст. У публікаціях науковців автори натрапляли на таке трактування політичного туризму. Політичний туризм – різновид туризму, основною метою якого є відвідування місцевостей і подій, пов'язаних із політичною діяльністю. М. Кляп та Ф. Шандор політичний туризм поділяють на дипломатичний туризм і туризм, що пов'язаний із політичними подіями й заходами. Дипломатичний туризм – це коли члени парламенту однієї країни їдуть в іншу державу для того, щоб брати участь у парламентських засіданнях; а також туризм, пов'язаний із політичними заходами – особи, що симпатизують політичним напрямам певної партії, їдуть волонтерами або співчуваючими на з'їзд улюбленої партії, мітинги, демонстрації, акції підтримки [2]. Феноменом «політичного туризму» фахівці називають відвідування європейцями Європейського парламенту в Брюсселі та Страсбурзі. На думку віцепрезидентки Європарламенту І. Дюран, інтерес громадян країн ЄС вищого законодавчого органу ЄС

пояснюють тим, що ця установа ухвалює рішення від їхнього імені й вони стосуються їхнього повсякдення. Саме тому «візити до цієї установи можна вважати інтелектуальним туризмом, бо саме так люди вчаться бути свідомими громадянами». Тому на рівні ЄС уже визнають необхідність створення такої окремої організації, як «Федерація політичного туризму» [3]. Популярними серед туристів є відвідування будівлі конгресу США та Білого дому у Вашингтоні, кремля в росії, рейхстагу в Берліні, парламенту в Будапешті.

Політичний туризм як вид туризму й туристичний бізнес. Закордонні туристичні оператори активно розвивають цей вид туризму. У програмі таких турів – мандрівки важливими політичними місцями, спілкування з депутатами, дипломатами, безпосередня участь у подіях, які активно висвітлюють ЗМІ. Це досить екстремальний вид туризму, бо дає змогу туристам брати участь у суспільному житті країни перебування, відчуті себе її громадянами. Так, деякі компанії пропонують охочим відвідати неспокійні регіони світу. Туристів відправляють лише в перевірені зони без відкритих воєнних конфліктів, наприклад, у КНДР, фавели Бразилії. Групи формують із 8–10 осіб, які пересуваються країною в супроводі місцевого гіда. Близький за змістом до наведеного вище є політичний туризм у тоталітарних (закритих) суспільствах. Його особливості – це відвідування туристами пам'ятних місць, монументів, музеїв, географічних і пам'ятних місць – місць перебування й революційної діяльності державних діячів. Так, у КНДР усі туристи зобов'язані відвідати місце Революції «трьох Кімів».

Окремі автори вважають подорож із метою участі в різноманітних громадських заходах (мітингах, демонстраціях, маршах) різновидом соціального туризму [4, с. 149]. Політичний туризм також розглядають як вид (процес) політичної діяльності представників органів законодавчої влади. Тобто перехід депутатів із партійних фракцій, за списками яких вони обрані до парламенту, до інших фракцій, партій. Цей «політичний туризм» пов'язаний із корупційними ризиками й широко розвинутий у парламентських партіях у країнах політичного транзиту – Центрально-Східної Європи. Також під політичним туризмом розуміють неуспішні візити, зустрічі глав держав, політиків із лідерами інших країн світу. Так, напередодні візиту до США у 2021 р. Президент України В. Зеленський заявив: «Ми активно готуємось до мого візиту у Вашингтон, який повинен бути змістовним. Це – не туризм! Повинен бути максимально наповнений і, що найголовніше, – максимально результативним». До цього виду туризму відносять поїздки депутатів зі складу депутатських груп із

зв'язків із зарубіжними країнами. Роботу в групах із міжпарламентських зв'язків використовують не з метою встановлення політичних контактів, а як привід для подорожі за кордон. За словами голови Комітету виборців України О. Кошеля, в Україні «в переліку найпопулярніших напрямків були не лише сталі парламентські демократії, але й досить екзотичні країни на кшталт Монако, ОАЕ, Японії, Куби чи Сінгапуру», а «практична цінність від здійснення таких візитів часто є досить сумнівною» [5].

Суспільно-політичні умови України зумовили ще один різновид політичного туризму – це коли виборців з одного округу погрозами й тиском змушують зареєструватися в іншому окрузі задля того, щоб вони приїхали та проголосували за потрібного кандидата [6]. В умовах триваючої російсько-української війни політичним туризмом називають приїзд народних депутатів, чиновників на фортифікаційні споруди, у зону бойових дій із метою особистого PR [7]. Політичним туризмом називають візити політиків, парламентарів до невизнаних країн, анексованих територій. Саме так речник МЗС України Є. Перебийніс назвав візит неофіційних осіб Японії до Криму (2015 р.) і зазначив, що українська сторона «залишає за собою право вжити більш жорсткі заходи у випадку порушення такими політичними туристами українського законодавства» [8].

У нашому випадку означення «спортивний» у понятті спортивно-політичний туризм указує на об'єкт(ів), учасника(ків) цього виду туризму й одну з можливих сфер діяльності – туристичну поїздку з метою перегляду спортивної події, проведення тренувань або участі в змаганнях, спортивних заходах, подіях [9]. Вважаємо, що спортивно-політичний туризм має дещо спільне з подієвим туризмом.

Подієвий туризм – це подорож до місця, де відбувається подія чи явище. Велике значення має постійність і періодичність проведення заходів. Серед подієвих ресурсів за тематикою виокремимо спортивні – спортивні змагання (Літні й Зимові Олімпійські ігри, чемпіонати світу і Європи з футболу й інших видів спорту, спартакіади); ралі, перегони та регати (перегони Формули-1, міжнародні автоперегони, напр. Париж – Дакар, регати: Vendee Globe, Volvo Ocean Race), спортивні фестивалі («Лижний фестиваль» (Норвегія), «Перегони човнів» (Велика Британія) [10]. Водночас спортивно-політичні туристи не є «особами, які тимчасово й добровільно змінили місце проживання на термін більше, ніж 24 години з будь-якою метою, крім діяльності, котру оплачують у місці тимчасового проживання» [11, с. 11]. Зазвичай, перебування таких спортсменів-туристів оплачує приймаюча сторона. При цьому спортивно-політичний туризм охоплює значно ширший перелік проблем, ніж спортивний,

подієвий туризм у їх традиційному трактуванні – спортивні походи різної категорії складності, відпочинок, катання на спортивних засобах, туризм серед фанатів і вболівальників. Проведення певної масової й видовищної спортивної події сприяє розвитку внутрішнього туризму, адже тисячі людей хочуть побачити відомого спортсмена, тому їдуть до місця його перебування. Специфікою спортивно-політичного туризму є те, що об'єктами туристичного інтересу є не лише видовищні, спортивні заходи, а й заходи суспільно-політичного характеру. Узагальнюючи це, автор пропонує таке визначення: спортивно-політичний туризм – це особливий спортивно-подієвий вид туризму, пов'язаний з індивідуальними поїздками (переважно за винагороду) видатних спортсменів до країн світу на запрошення глав держав із метою публічного висловлення та демонстрації спортсменами їм особистої підтримки або їх політичному курсу.

Простежимо особливості спортивно-політичного туризму Д. Марадони в країни світу. Відразу помітна чітка регіональність його поїздок, а саме до країн Латинської Америки. Спільний менталітет, історичне минуле, мова, релігія, походження – усе це вдало доповнювало спортивний авторитет ексфутболіста, робило його «своїм» в очах більшості населення регіону.

Так, у 1987 р. Ф. Кастро запросив Д. Марадону відвідати Республіку Кубу (Гавану) у статусі чемпіона світу 1986 р. з футболу після перемоги у фінальному матчі над збірною Англії, у якому він забив два голи. Після цього відбулося щонайменше десять приватних поїздок Д. Марадони на Кубу з метою спілкування з Фіделем; відпочинку; тривалого лікування (2000 р.), відвідування президента Боліваріанської Республіки Венесуели (БРВ) У. Чавеса, який лікувався на Кубі. У листопаді 2005 р. в Гавані Д. Марадона брав інтерв'ю у Ф. Кастро для своєї телепередачі «La Noche del 10» на аргентинському телебаченні. Інтерв'ю тривало майже п'ять годин. У грудні 2016 р. він брав участь у дев'ятиденній жалобі на Кубі з приводу смерті Ф. Кастро. 4 грудня Д. Марадона був одним із небагатьох присутніх разом із найближчими членами сім'ї Фіделя на кладовищі Святої Іфігенії у Сантьяго-де-Куба. Тоді Р. Кастро помістив капсулу з прахом брата у великий камінь-надгробок [12].

19–20 серпня 2007 р. у Каракасі (Венесуела) Д. Марадона брав участь у телевізійній програмі У. Чавеса «Алло, президент!». У прямому етері Д. Марадона запевнив, що вірить у Чавеса, бо «боротьба Фіделя й боротьба Чавеса – праведна справа», «ненавидить усе, що пов'язано зі США, ненавидить цю країну всіма силами», а «все, що робить Фідель,

все, що робить Чавес, для мене – краще, що можна зробити». Назвав себе чавістом [13].

У заходах, приурочених до святкування десятирічного ювілею Боліваріанської революції (січень 2009 р., Каракас) виступив на мітингу на підтримку У. Чавеса на конституційному референдумі. Д. Марadona був одягнений у червону майку активіста з написом: «Так! За Чавеса й спорт». Д. Марadona був переконаний, що «виграє Чавес, я не сумніваюсь. Думаю, справа вже зроблена, і Чавес не може програти. Чавес – це народ і союз усієї Латинської Америки». Наголосив, що якби міг проголосувати на референдумі (на референдум, який мав відбутися 15 лютого, виносили питання щодо скасування обмежень на переобрання термінів президента – автори), то обов'язково би поставив галочку в графі «так». На пресконференції ексфутболіст зізнався в тому, що «безумно радий» перемозі президента Болівії Е. Моралеса на референдумі з нагоди прийняття нової конституції. «Я надіслав Ево лист, бо він відмінно виступив, переміг усіх тих, хто не хотів, щоб він захищав свій народ». Чавес – це «жива історія», тому «у всьому, що відбувається в Південній Америці, я збираюсь стояти спина в спину з людьми, котрі захищають народ. Саме тому я дружу з Чавесом і Ево» [14].

Д. Марadona підтримав У. Чавеса у боротьбі з опозицією напередодні виборів до місцевих і федеральних органів влади – 26 вересня 2010 р. 22 липня, під час пресконференції в президентському палаці У. Чавес у присутності Д. Марадони заявив про розрив усіх відносин із Республікою Колумбією й приведення військових частин Венесуели, поблизу кордону з нею в максимальну готовність. Він звинуватив у цьому президента та владу Колумбії, які стверджували, що Венесуела, надає військову підтримку ультралівим повстанцям – FARC і ELN, та США, які використовують Колумбію, аби підірвати зусилля Венесуели направлені на регіональну інтеграцію [15]. Д. Марadona зазначив, що для нього «велика честь бути поруч із президентом, який бореться за людей, країну і свої ідеали. Я буду поруч із ним до кінця свого життя; завжди слідкую за тим, як він захищає свою позицію. Все це просто фантастика». На це У. Чавес відповів: «Хай живе соціалізм, батьківщина, спорт і хай живе Марadona!» [16].

Після смерті У. Чавеса Д. Марadona підтримував контакти з його наступником. 11 квітня 2013 р. він брав участь у мітингу, який завершував виборчу кампанію Н. Мадуро як кандидата в президенти. Д. Марadona був одягнений у бейсболку в кольорах прапора Венесуели, червону футболку з номером 10 на спині й написами «Крістіна К 2015». Підтекст напису – переобрання у 2015 р. чинної президентки Аргентини К. Кіршнер, яка

підтримувала політику У. Чавеса. На футболці також були написи: «Чавес Коменданте» й «Мадуро в президенти». За день до виборів він разом із Н. Мадуро відвідали могилу У. Чавеса. В інтерв'ю телеканалу «Venezolana de television» Д. Марadona сказав, що «Уго Чавес змінив форму мислення латиноамериканців: раніше ми жили в підпорядкуванні в США, а він довів, що ми можемо йти власним шляхом», і закликав венесуельців «продовжувати боротьбу» й обрати Н. Мадуро [17]. Підтримав Д. Марadona Н. Мадуро напередодні виборів до Конституційної асамблеї (липень 2017 р.). Про це він написав на своїй сторінці у Facebook: «Ми – чавісти до кінця життя. Коли Мадуро накаже, я одягну солдатську форму заради вільної Венесуели, заради боротьби з імперіалізмом і тими, хто хоче забрати наші прапори» [18].

Д. Марadona співпрацював з урядом Боліваріанської Республіки Венесуела з метою доправити продукти харчування для населення цієї країни (22 січня 2020 р.). Про це заявив Н. Мадуро: Д. Марadona цікавився які саме продукти та їх ціною, «допоміг з деякими секретними речами, щоб принести їжу для народу Венесуели». Також він виступив посередником у закупівлі продуктів харчування за кордоном, у той час, коли уряд США заблокував доступ Каракасу до регулярних каналів закупівлі [19].

08 листопада 2017 р. у Каракасі Д. Марadona брав участь у товариському футбольному матчі за участю урядовців і дітей. Н. Мадуро подарував Д. Марадоні фотографію У. Чавеса, сорочку з національним триколом і фланелеву форму збірної Венесуели з футболу з ім'ям футболіста й номером «10». У відповідь Д. Марadona заявив: «Я бачу сильного Ніколаса. Я зустрічався з багатьма людьми, які не хочуть розслабитися. У футболі не важливо, наскільки сильно ти програєш. Навіть, якщо рахунок 3:0, ніколи не розслабляйся й грай за свій народ» [20].

10–13 грудня 2014 р. Д. Марadona ознайомився з проектом «Великого Трансокеанського каналу Нікарагуа». В аеропорту столиці Республіки Нікарагуа його зустріли син президента, заступник мера Манагуа, віцеміністр закордонних справ Нікарагуа й посол Аргентини [21]. Після цього ексфутболіст зустрівся з політичними діячами, а президент Нікарагуа Д. Ортега представив йому «прогрес» у проекті «Великого Трансокеанського каналу». Д. Марadona провів ексклюзивну конференцію для урядових ЗМІ, під час якої назвав себе «другом» Д. Ортеги й «солдатом» сандінізму [22]. 16–21 квітня 2016 р. Д. Марadona на запрошення представників уряду президента Д. Ортеги відвідав Нікарагуа з метою підтримки ним будівництва міжokeанічного каналу.

Проти будівництва каналу виступали місцеві екологічні організації, самоврядні селянські громади, католицька церква, вчені, уряди сусідніх держав [23]. 20 квітня Д. Ортега під час закритої церемонії нагородив Д. Марадону найвищою нагородою Республіки Нікарагуа – орденом «Аугусто Сезара Сандіно» найвищого ступеню «Баталла-де-Сан-Хасінто», який символізує антиімперіалістичну боротьбу Нікарагуа, відзначивши футболіста як «борця, гладіатора за мир і справедливість» [22]. Президент Південної Осетії Е. Кокойти під час візитів у Нікарагуа й Венесуелу (липень 2010 р.) запросив президентів Д. Ортегу та У. Чавеса й Д. Марадону на святкування двадцятої річниці проголошення незалежності «республіки» (20 вересня 2010 р., м. Цхвінвалі) [24].

У травні 2011 р. у Грозному Д. Марадона брав участь у відкритті нової «Ахмат-арени», названого на честь батька Р. Кадірова – Ахмада Кадірова, першого президента Чеченської Республіки. Цей стадіон буде домашньою ареною місцевого ФК «Терек». Д. Марадона був капітаном збірної Світу в товариському футбольному матчі з нагоди відкриття стадіону. Перемогла «збірна Кавказу» (5:2) – команда під особистим керівництвом Р. Кадірова, який вийшов на поле [25].

Улітку 2017 р., приїхавши на Кубок конфедерацій у росію, аргентинець, хоча особисто не зустрівся з президентом рф путіним, назвав того своїм кумиром і сказав, що портрет путіна в його будинку вісить поруч із портретом Ф. Кастро. «Путін – феномен. Після У. Чавеса і Ф. Кастро, він разом із Д. Ортегою й Е. Моралесом представляє так звану вищу лігу. Путін – це людина, котра може принести мир багатьом на цій планеті» [26]. Д. Марадона привітав переобрання на четвертий президентський термін путіна. Президента США Д. Трампа, своєю чергою, Д. Марадона порівняв із героєм коміксів, «коли я бачу його по телевізору, то відразу ж перемикаю канал». Організував поїздку Д. Марадони в росію провладний громадський рух «росія любить футбол» спільно з газетою «Советский спорт». 01 грудня 2017 р. Д. Марадона брав участь у жеребкуванні ігор фінальної частини чемпіонату світу 2018 р. з футболу в москві [27]. Того дня В. Мутко, заступник голови уряду рф з питань спорту, туризму і молодіжної політики, презентував спортсмена путіну. Він сказав, що Д. Марадона завжди добре ставився до росії.

Ще один представник спортивно-політичного туризму – легенда світового боксу в надважкій вазі М. Тайсон. Під час турне країнами Східної Європи (вересень 2005 р.) він понад тиждень перебував у москві. Під час шоу Андрія Малахова «Пусть говорят» у студії М. Тайсон зустрівся з В. Жириновским. Голова Ліберально-демократичної партії

росії запропонував Майку громадянство рф і подарував йому тульського голуба, знаючи про захоплення М. Тайсона птахами [28]. Також він був присутній на презентації форми олімпійської збірної росії–2006, зустрічався з бізнесменами й представниками влади. Під час зустрічі «Залізного Майк» із чеченською делегацією її голова – сенатор від Чечні У. Джабраїл повідомив, що з ним хоче зустрітися перший віцепрем'єр-міністр уряду Чечні Р. Кадіров. Із москви М. Тайсона на приватному літаку доставили в Грозний. 15–16 вересня М. Тайсон перебував у Чеченській Республіці. У м. Гудермес у супроводі прем'єр-міністра уряду Чечні Р. Кадірова й членів уряду він зустрівся з молоддю на стадіоні під час виступу шоу байкерів, які їхали «Маршем миру» «Москва – Грозний – Москва», і проводили «антивоєнну» агітацію. Р. Кадіров називав «Залізного Майка» винятково повним ісламським ім'ям – Малік Абдула Азіз («Слуга Всевишнього і Король») та вручив йому автомат (М. Тайсон прийняв іслам у 1992 р., коли потрапив до в'язниці – автори). За словами боксера, його зустріли «по вищому розряду й навіть представили як мусульманського героя». В автобіографічній книзі він про це згадував так: «Який ще герой, я був просто обдолбаним кокаїністом!». Також відомий ексбоксер брав участь у відкритті «Другого Всеросійського турніру з боксу імені Ахмада Кадірова» – батька Р. Кадірова в спортклубі «Рамзан». Там він виступив із короткою промовою: «Ми по телебаченню тривалий час спостерігали, як йшла несправедлива війна в Чеченській Республіці. Ми в Америці молились, щоб вона закінчилась», – але не адресував свій докір у несправедливій війні нікому конкретно [29]. Він заявив журналістам, що приїхав у Гудермес на запрошення Р. Кадірова з місією миру, для того щоб надати символічну підтримку Чеченській Республіці, продемонструвати, що в цю республіку можна приїжджати. Відвідав мечеть, зустрівся з президентом Чечні Алу Алхановим і керівництвом республіки. Відвідав могилу експрезидента Чечні А. Кадірова. «Я багато чув про Кадіров за його життя. Я ставився до нього з повагою. Я вважав його справжнім борцем за ідеали миру, справедливості та свободи. Я віддаю йому данину як політику, який віддав життя за свій народ, за мир і процвітання у республіці», який «не лише на словах, а й насправді відкрито протистояв тероризму», – заявив М. Тайсон. Зустрівся з батьком покійного Кадірова – Абдулхамідом і його вдовою Аймані Кадіровою. У м. Аргун М. Тайсон зустрівся з молоддю. Мета цих спортивних заходів, організованих Р. Кадіровим, – показати світу, що в Чечні налагоджують мирне життя [30].

Спортивно-політичний туризм ґрунтується на приватних, дружніх відносинах між «зірками» спорту й політиками. Саме таким виявилось

продовження контактів Д. Марадони з Ф. Кастро, який вплинув на полівіння політичних поглядів експортсмена. Після цього Дієго часто відвідував Кубу, а у 2000 р. Фідель запросив його в клініку Ла Педрера для боротьби з наркозалежністю та проходження реабілітації. Саме Ф. Кастро познайомив зірку світового футболу, який називав його «другим батьком», зі своїм другом – президентом Венесуели У. Чавесом. Товаришував і багато спілкувався Д. Марадона з президентом багатонаціональної держави Болівія Е. Моралесом (2003–2016 рр.). Дружив Д. Марадона й із лідером Лівійської Джамахірії М. Каддафі. на Кубі Д. Марадона відвідував У. Чавеса, коли той лікувався там (липень 2011 р.). Ці політики відреагували на смерть Д. Марадони: Н. Мадуро, президент Венесуели, назвав його «сином Фіделя, братом Уго й Ево та моїм братом», «сином Америки», «другом, братом, гігантом на футбольному полі і поза ним» [31], Е. Моралес, президент Болівії, назвав спортсмена «своїм братом і людиною, яка розуміла простих людей і боролася за них» [32].

Автор виокремив такі характеристики спортивно-політичного туризму з погляду туризму: учасники (сторони); суб'єкти політичного туризму, зазвичай, представники професійного спорту, легенди спорту міжнародного рівня; приймаюча сторона – це глави держав, керівництво профільних міністерств, спортивних федерацій, на запрошення яких приїжджають спортсмени. Такі поїздки також організують відомі бізнесмени, бренди. Це їм потрібно для PR, розкручування свого імені та суспільної діяльності, реклами своєї продукції. Спортивно-політичний туризм – це елітарний туризм.

Географія спортивно-політичного туризму охоплює країни світу із сумнівними недемократичними політичними режимами – переважно країни Латинської Америки, російська федерація, а їхніх лідерів у цивілізованому світі вважають диктаторами. За масштабами охоплення території – це міжнародний туризм. У нашому випадку, спортивно-політичні туристи приїжджають у ті країни, до яких влада держави, громадянами якої вони є, не рекомендує відвідувати або просить утриматися від поїздок. Наприклад, М. Тайсон здійснив переліт із Москви до Грозного, хоча влада США не рекомендувала громадянам країни їхати до Чеченської Республіки.

Джерела фінансування або вартість поїздки в таких випадках – офіційно не розголошують. Це може бути винагорода, бонуси, подарунки (наприклад дорогі годинники). За інформацією ЗМІ, сума починається від сотень тисяч доларів і доходить до мільйонів доларів США. Організатори поїздки відразу оговорюють, що високі гонорари «зірок» – це не кошти

державного бюджету. Так, зі слів колишнього чемпіона світу в середній вазі, за версією IBF, росіянина Р. Кармазіна, під час поїздок у турне у 2005 р. М. Тайсону «недурно платили за те, що їздить містами. За візит в Грозний, за чутками, отримав 300 тис. дол. США. 150 тис. дали за те, щоб заїхав у Київ. Один бізнесмен вручив 50 тис., щоб Майк заглянув на день народження до дочки одного з московських бізнесменів» [33]. Відомий боксер М. Тайсон за візит у Гудермес у 2005 р. на запрошення Р. Кадірова, за інформацією агентства «Caucasustimes.com», отримав 2 млн дол. США [34]. Пізніше він про це він написав: «Я не міг відмовитися від тих грошей, що вони пропонували» [35]. Поїздки Д. Марадони до Чечні оплатив чеченський бізнесмен і віцепрезидент ФК «Терек» Б. Чагаєв. Додамо, що президент цього футбольного клубу – Р. Кадіров. Як стверджував французький «Canal+», Д. Марадона отримав мільйон євро. Такі приватні винагороди спортсменам доводять, що в цих країнах поширена корупція. Стверджуємо, що запрошення спортивно-політичних туристів економічно невиправданим (прозорим) для бюджету, населення країни перебування.

Мотиви учасників залежать від рівня особистості конкретного спортсмена. Найчастіше – це спілкування з главами держав, урядовцями, представниками влади, публічна демонстрація їхньої підтримки, їх політичного курсу, особливо під час виборчих кампаній, проведення референдумів. У більшості випадків спортивно-політичний туризм ґрунтується на приватних, дружніх відносинах між спортсменом та главою держави. Для багатьох відомих спортсменів – громадян США та країн Заходу – перебування в цих недемократичних країнах, зустрічі з першими особами негативно впливають на їхній особистий імідж і суспільне сприйняття на батьківщині, тому кількість учасників спортивно-політичного туризму досить незначна. Серед таких варто згадати американського баскетболіста Д. Родмана із «зіркового» складу «Chicago Bulls», який товаришує з Кім Чен Іном і часто їздить до КНДР; С. Сігала, майстра айкідо (чорний пояс, 7-й дан), відомого своїми проросійськими поглядами, який підтримав анексію Криму рф; Жан-Клода Ван Дамма, майстера бойових мистецтв, який дружив із президентом рф путіним і зустрічався з президентом Чечні Р. Кадіровим; футболіста № 1 Пеле.

Мета поїздки – спортивний туризм, тобто, поїздки з метою участі в спортивних заходах або як глядача різноманітних спортивних змагань. Також метою можуть бути популяризація спорту, який представляє спортивно-політичний турист, у країні та регіоні; розвиток спортивної інфраструктури держави; створення нових туристичних об'єктів. У

більшості випадків справжню мету поїздки визначає глава держави, яку не завжди декларує приймаюча сторона. У випадку перебування М. Тайсона в Чечні ми чітко простежуємо використання його Р. Кадировим для підтримки й пропагування ісламу як релігії.

Декларована мета приїзду «зірок» спорту – це відвідування, відкриття, проведення та участь у спортивних заходах, жеребкуванні. Проте програма їх перебування спланована приймаючою стороною так, що вони обов'язково або «випадково» присутні на політичних акціях. Так, Д. Марадона приїхав у Венесуелу в січні 2009 р. на чемпіонат Юнацької ліги Пд. Америки і «не втримався», щоб не брати участі у мітингу на підтримку до У. Чавеса. А приїзд М. Тайсона у вересні 2005 р. не передбачав його дводенної поїздки до Чечні.

Цільова аудиторія – громадяни в ролі глядачів, уболівальників, які присутні під час виступів спортсменів на площах, мітингах, стадіонах. Вік аудиторії досить широкий – починаючи від підліткового до похилого віку. Політики апелюють до захоплення та інтересів фанатів, уболівальників різного покоління особою видатного спортсмена з політичною метою. Звернемо увагу, що в багатьох країнах вид спорту, який представляють «зірки», не завжди є популярним. Наприклад футбол у Венесуелі, Кубі, Нікарагуа.

Статус і рівень прийому запрошених. «Зірок» спорту зустрічають на VIP-рівні, відмінному від зустрічі глав держав. Приїзд персон такого масштабу – це безпрецедентна подія в суспільному житті країни. Їх приїзд легалізує невиїзного главу держави, її владу, сприяє спокійнішому й м'якшому її сприйняттю в очах світової громадськості. Глави держав у такому випадку перебирають на себе частинку спортивної слави спортсмена, його суспільного визнання. У такому випадку спроби громадян, опозиції виступити проти глави держави сприймають як виступити проти спортсмена і намагання поставити під сумнів його авторитет. Спортсменів за їхньої мовчазної, інколи – усвідомленої згоди перетворюють на своєрідну «візитівку» країни, що покращує іміджеву історію глави держави й країни, збільшує їх упізнаваність.

Частота поїздок, їх періодичність чітко не простежується. Найчастіше таких туристів запрошують під час передвиборчих кампаній: президентських, парламентських; напередодні проведення референдумів, підтримки в боротьбі з опозицією; урочистого відзначення національних і державних свят.

Кількість учасників поїздки: індивідуальний – переважно, це спортсмени (члени їхньої сім'ї, помічники) та або їхні одноклубники, відомі спортсмени (у такому випадку – груповий).

Тривалість поїздки, кількість ночівель. Короткостроковий туризм – поїздки тривають щонайменше дві доби, відповідно кількість ночівель – від одної й більше. Програма перебування обов'язково охоплює зустрічі з високопосадовцями країни, відомими політиками, бізнесменами, олігархами; рідше – зустрічі зі спортсменами, спортивними функціонерами або з дітьми, проведення майстер-класів, тренувань для дітей та спортсменів. Також це можуть бути відкриття спортивних змагань, проведення благодійних матчів (футбол), рейтингових боїв (бокс) із виду спорту, який представляє гість.

Програми спортивно-політичних турів ексклюзивні. Спортсмени – політичні туристи відвідують традиційні чи обов'язкові для туристів об'єкти й локації в цих країнах. Залежно від їх зайнятості та включення в політичний процес, програма перебування охоплює від двох діб (якщо йдеться лише про виступи, участь у мітингах) і до декількох діб (святкування державних дат, особистих ювілеїв президентів).

Маршрут поїздки охоплює столицю (дуже часто цим і обмежується), найбільші міста держави і регіону, а також найбільші об'єкти спортивної інфраструктури. Часто спортивно-політичні туристи здійснюють турне країнами континенту (М. Тайсон), або перельоти з однієї країни в іншу (Д. Марadona після Венесуели відвідав Кубу).

Для переміщення під час поїздки зазвичай використовують спеціальні або звичайні авіарейси, автомобілі представників влади.

Ресурсами спортивно-політичного туризму є проведення популярних спортивних міжнародних та внутрішніх змагань (національні, континентальні чи світові Чемпіонати, Кубки, матчі, поєдинки).

Інфраструктурою спортивно-політичного туризму є державні органи влади, що здійснюють підготовку й проведення спортивних івентів, та спортивні споруди (стадіони, спорткомплекси).

Досі відсутня чітка загальноприйнята класифікація туризму, бо складно виокремити чисті форми й види сучасного туризму. Але на основі різних класифікацій туризму [4, с. 147] ми стверджуємо, що спортивно-політичний туризм – це елітний непостійний індивідуальний міжнародний туризм осіб середнього віку. Також це самодіяльний короткостроковий туризм із комбінованою метою (спортивною й політичною).

Спортивно-політичний туризм обумовлений політичними інтересами приймаючої сторони. Представники спортивно-політичного туризму заявляли про свої політичні погляди в себе на батьківщині або висловлювалися про те, що хотіли б «зайнятися політикою». Зазначені нами легенди спорту офіційно не перебували в жодній політичній партії, однак

вони неодноразово декларували свої політичні погляди, висловлювали на підтримку певних політиків. Так, у 2016 і 2020 рр. М. Тайсон підтримав Д. Трампа під час його передвиборчої кампанії. Д. Марadona підтримував дружні відносини з президентами Аргентини К. Менем, схвалював роботу Н. Кіршнера, публічно підтримав кандидата в президенти К. Кіршнер. Тобто ці спортивно-політичні туристи, хай і неусвідомлено, підтримують саме тих політиків, які є об'єктом зацікавлень чи просування лідерів недемократичних політичних режимів. Наприклад, влада РФ була зацікавлена в перемозі на президентських виборах Д. Трампа й утручалась у виборчу кампанію Х. Клінтон, а президентка Аргентини К. Кіршнер підтримувала політику У. Чавеса.

Участь спортивно-політичних туристів у політичних акціях різного рівня. Їх запрошують приїхати в країну в розпал передвиборчих кампаній – президентських, парламентських, проведення референдумів, напередодні дня голосування. При цьому спортсмени перебувають поруч із лідерами держави, на їхньому одязі наявні елементи політичної агітації, вони виступають із промовами, публічно заявляють про свою політичну позицію на багатотисячних мітингах. Це потужні VIP-агітатори. Д. Марadona, наприклад, дотримувався політичної спадковості – підтримував президента БРВ У. Чавеса, згодом його наступника – Н. Мадуро. Участь відомих спортсменів у таких заходах привертає увагу значної частини населення, особливо молоді, тобто збільшує кількість прихильників та електорат політика. Також такі туристи разом із главами цих держав відвідують визначні й пам'ятні місця, пов'язані з життям і діяльністю (похованням) відомих державних діячів – представників недемократичних політичних режимів, спілкуються з представниками ЗМІ, проводять пресконференції.

Спортивно-політичні туристи також беруть участь у політичних акціях під час роботи міжнародних конференцій. Так, 04 листопада 2005 р. у м. Мар-дель-Плата (Аргентина) Д. Марadona разом з президентом Венесуели У. Чавесом і Е. Моралесом, як кандидатом у президенти Болівії, брав участь у 25-тисячній антиімперіалістичній демонстрації під час роботи ІV Саміту народів Америки. Саміт за участі 34 глав держав Західної півкулі, уключаючи президента США Дж. Буша, стосувався проблем безробіття й боротьби з бідністю в країнах Америки. Організатори «Антисаміту» під гаслами «Буш – фашист», «Буш – терорист» виступили проти підписання торговельної угоди між США та Латинською Америкою, мілітаризації континенту, присутності президента США в Аргентині. Д. Марadona брав участь у «народному саміті», замість очільника Куби Ф. Кастро, якого не

запросили на саміт. Під час акції ексфутболіст був одягнений у червону футболку з написом «STOP BUSH» (літеру «S» у слові Bush замінили свастикою) [36].

Візуалізація спортивно-політичними туристами своїх політичних переконань, підкреслено демонстративний вияв ними прихильності до політичних лідерів та їхніх ідей. Обрані нами спортсмени роблять це досить оригінально. Так, у Д. Марадони на тілі було портретне татуювання відомих політиків: Ф. Кастро – на нозі, Че Гевари – на руці, у М. Тайсона: з лівого боку тіла в ділянці ребер – Че Гевари (висловлювання М. Тайсона про нього: «неймовірна особистість, він так багато зробив, пожертвував всім заради користі інших людей») і Мао Цзедуна з підписом «МАО» – на правому плечі (під час відбуття М. Тайсоном ув'язнення та після прочитання праць Мао і усвідомлення ним масштабу його досягнень) [37].

Д. Марадона мав намір зробити ще тату «червоного Уго». Ці два спортсмени є представниками, точніше – декларантами, ідей соціалізму й комунізму, тобто традиційних лівих поглядів, а Д. Марадона – ще антиамериканізму. Татуювання підтверджують складний і суперечливий характер спортсменів. Крім того, спортсмени публічно підтримують певну релігію й уклад суспільного життя. Так, президент Чеченської Республіки Р. Кадіров неодноразово наголошував, що після того, як М. Тайсон прийняв іслам, його [М. Тайсона] постійно переслідували провокації, але зламати його дух і волю не вдалося нікому. Перебуваючи з поїздками в різних країнах світу, Д. Марадона неодноразово заявляв, що хоче залишитися тут жити (отримати громадянство) або очолити їхню національну збірну (наприклад, рф, Венесуели). До речі, представники влади багатьох країни пропонували йому надати громадянство.

Відстоювання й просування спортивно-політичними туристами геополітичних інтересів окремих держав світу. Д. Марадона публічно підтримав ідею «Великого Нікарагуанського міжokeанського каналу» президента Нікарагуа Д. Ортеги. Цей проєкт є приви́дом для геополітичного протистояння між США, КНР і РФ у Латинській Америці. Політично активним був Д. Марадона під час роботи «народного саміту» (IV Саміт народів Америки).

Отже, мета спортивно-політичного туризму насамперед політична – підтримка спортсменами лідерів цих країн, агітація на їхню користь. Це потрібно насамперед лідерам недемократичних держав для підтримки їхнього іміджу, підняття рейтингу, створення образу народного улюбленця. Адже важко уявити, щоб президенти США, канцлери ФРН запрошували чи потребували підтримки таких туристів. По-друге, авторитарні лі-

дери відверто маніпулюють їхньою присутністю й висловлюваннями. Спортивно-професійний авторитет спортсменів накладається на особистий авторитет політика в очах недосвідчених виборців. Звичайні або епізодичні контакти з ними політики, зазвичай, подають як дружбу, що, в принципі, не заперечують самі ж спортсмени. При цьому схвалення спортсменів отримують не лише «друзі», а й усі їхні ідеї та починання (напр. будівництво президентом Нікарагуа Д. Ортегою «Великого Трансокеанського каналу»; скасування обмежень на переобрання термінів президента у Венесуелі). Важливо й те, що глави цих держав (Ф. Кастро, У. Чавес, В. Путін, Р. Кадиров) самі мають високі спортивні досягнення, публічно демонструють свою хорошу фізичну форму, значну увагу приділяють розвитку спорту та спортивної інфраструктури. Вони чітко розуміють значення спорту в зовнішній політиці та міжнародних відносинах, тому, наприклад, їхні країни виступають організаторами чи є місцем проведення масштабних зональних, регіональних, континентальних і світових першостей із багатьох видів спорту. Ці країни та їхні лідери, зазвичай, перебувають під міжнародними санкціями, у дипломатичному вакуумі у зв'язку із своєю внутрішньою й зовнішньою політикою. Тому приїзд відомого туриста створює в населення цієї країни хибне враження про міжнародну легітимність чинного глави держави й чинного політичного режиму. Для створення додаткового політичного ефекту цих туристів глави держав особисто нагороджують найвищими державними нагородами (президент Нікарагуа нагородив Д. Марадону), дарують символічні подарунки (президент Чечні подарував М. Тайсону автомат). У своїх виступах на політичних акціях, організованих спеціально до їхнього приїзду, спортивно-політичні туристи згадують глав держав, які симпатизують приймаючій стороні. Так, Д. Марадона, перебуваючи на Кубі, згадував лідера Венесуели й навпаки; перебуваючи у Венесуелі, підтримував президентку Аргентини. Лідери цих країн знайомлять спортивно-політичних туристів зі своїми «колегами» – главами інших недемократичних держав (Ф. Кастро познайомив Д. Марадону з президентом Венесуели У. Чавесом, а той – із президентами Болівії, Нікарагуа). Отже, спортивно-політичні туристи спілкуються переважно з главами держав із т. зв. «клубу диктаторів», підтримують неформальну коаліцію недемократичних держав. Наприклад, Д. Марадони разом із президентом Венесуели У. Чавесом й Е. Моралесом як кандидатом у президенти Болівії, що брав участь в антиімперіалістичній демонстрації під час роботи IV Саміту народів Америки. Отже, президенти держав, запросивши спортивно-політичних спортсменів до себе, піднімають рівень

їхньої діяльності із національного на регіональний (поїздки Д. Марадони до країн Латинської Америки й РФ) і міжнародний рівень (європейське турне М. Тайсона; на пресконференції У. Чавес у присутності Д. Марадони заявив про розрив усіх відносин із Колумбією). Інколи «зірки» спорту зізнавались у тому, що під час спілкування з державними лідерами вони перебували в стані алкогольного сп'яніння й не дуже все пам'ятають, як це було у випадку перебування М. Тайсона в Москві.

Важливою також є медійна складова частина спортивно-політичного туризму. Якщо на це є згода керівництва держави, то приїзд і перебування «зірок» спорту викликає потужний резонанс у місцевих і регіональних ЗМК, соціальних мережах. Про VIP-осіб інформують на перших сторінках масмедіа, офіційних сайтах президентів, при цьому особливо багато розміщують фотографій. При цьому провладні ЗМІ змагаються в оригінальності подання матеріалу про матчі з участю «зірок». Наприклад, про поразку збірної світу проти збірної Кавказу з футболу російські ЗМІ написали «Марадона пал при Грозном и Кадырове» [38]. Згодом ці поїздки спортсмени й політики стали описувати у своїх книгах, інтерв'ю, спогадах. Спортсмени також пропагують ідейну спадщину цих політиків. Це відбувається в різний спосіб: згадки про їхні зустрічі, бесіди, виступи, праці, спільне проведення часу; нанесення та показ татуювань на власному тілі, спільні фото, рекламно-сувенірна продукція (подарунки, футболки, бейсболки, плакати, пакети). Спортивно-політичним туризмом автор також вважає приїзд «зірок» спорту на поховання політиків, ушанування їхньої пам'яті. Спортивно-політичні туристи створюють інформаційний привід для згадок про лідерів держав, тексти їхніх праць і діяльність, у таких спосіб популяризуючи їх. Таким чином, спортивно-політичні туристи мають певний вплив на внутрішню й зовнішню політику країн світу, а їхня підтримка ситуативно особливо потрібна політикам у важливі й вирішальні моменти їхньої політичної діяльності.

Спортивно-політичний туризм впливає на формування політичної культури громадян у розумінні суспільних уявлень про цінності, переконання, норми поведінки, що зумовлюють політичну діяльність. Тобто в закритих суспільствах політичні лідери формують політичну культуру громадян, використовуючи популярність спортсмена, наділяючи його висловлювання, вчинки ідеологічно правильним, тобто, важливим для них, змістом.

Інші цільові установки спортивно-політичного туризму теж важливі: спортивна (пропаганда спорту та спортивних досягнень), пізнавальна (знайомство з новими країнами й культурами), виховна (спортсмени

SWOT-аналіз діяльності представників спортивно-політичного туризму (СПТ) у недемократичних суспільствах*

Переваги	Недоліки
Харизматичний та відомий спортсмен	Кримінальне минуле, проблеми з дотриманням законів
Стабільний попит на представників СПТ із боку недемократичних політичних режимів	Не приносить прибутків державі
Відсутні або нечисленні конкуренти	
Не потребує капіталовкладень	
Легітимізація політично-суспільного устрою держави перебування	Відсутність нормативно-правової бази
Забезпечує підтримку політичної влади та уряду в умовах політичних криз	
Численна цільова електоральна аудиторія	Обмежена цільова аудиторія
Широке висвітлення поїздки представника СПТ у ЗМК	Лояльність опозиції до представника СПТ
Популяризація спорту й розвиток спортивної інфраструктури держави	
Зростання рейтингу політика з боку приймаючої сторони	Зменшення іміджу представника СПТ
Вплив на формування політичної культури громадян	Збільшення політичної корупції
Можливості	Загрози
Багаторазові поїздки представників СПТ у ці країни	Зміна влади в країні або смерть політичного лідера
	Дії політичних конкурентів
Розширення впливу представників СПТ на інші країни	Зміна представником СПТ політичних поглядів, смерть

* Складено автором.

як приклад для молоді в тому, що можуть досягнути в спорті та житті представники нижчих прошарків суспільства, що особливо актуально у країнах Латинської Америки; виховання патріотизму). Однак вони є прикриттям, об'єктом маніпуляції для досягнення конкретних політичних цілей. Отже, функції спортивно-політичного туризму такі: політична, спортивна, медійна, пізнавальна, виховна.

У контексті вивчення спортивно-політичного туризму потрібно згадати Україну. Адже країни, що представлені в нашому дослідженні, входять до переліку одинадцяти держав, які проголосували за позицію РФ в Генеральній Асамблеї ООН щодо проведення референдуму в Криму – Куба, Болівія, Венесуела й Нікарагуа. Це заклало основу для тісної співпраці між цими країнами. Звернемо увагу на політичну непослідовність М. Тайсона як представника спортивно-політичного туризму. Так, у квітні 2014 р. у Нью-Йорку на кінофестивалі «Трібеса» він спілкувався з пресою. Невідомо, що саме запитали його журналісти з Росії, але після того, як сказали, звідки вони, Майк вигукнув: «Забирайтесь геть з України!» [39] – і пішов із червоної доріжки. Такий проукраїнський вчинок не завадив йому надалі відвідувати РФ, контактувати з президентом Чеченської Республіки Р. Кадировим. Натомість у 2022 р. легендарний американський боксер спочатку суперечливо прокоментував повномасштабне вторгнення РФ до України. Американець порівняв напад Путіна на Україну з полюванням яструба на вільшанку. Американець порівняв напад Путіна на Україну з полюванням яструба на вільшанку [40]. Це відразу перекрутили російська і білоруська пропаганда. У ЗМІ з'явилися матеріали на кшталт: «Боксер Майк Тайсон висказався о спецоперації на Украине и сравнил ее с дикой природой», «Майк Тайсон о необходимости спасать Украину от Путина: не стоит нарушать пищевую цепочку». Незважаючи на своє неоднозначне висловлювання, М. Тайсон запевнив, що солідарний з українським народом. Знаменитий боксер записав відеозвернення зі словами, у якому підтримав Україну: «Це Майк Тайсон. Український народе, я з тобою» [40]. Пізніше він однозначно підтримав Україну та братів Віталія та Володимир Кличків у війні з російськими окупантами. На запитання, чи не хотів би американець влаштувати з кимось із братів Кличків благодійний поєдинок на підтримку України, він відповів, що українські ексчемпіони світу зараз роблять набагато важливіші речі: «Я знаю братів Кличків, ми знайомі один з одним, але останнім часом я з ними не розмовляв. Благодійний бій із Володимиром Кличком? На мою думку, нам потрібно більше, ніж благодійний поєдинок. Зараз вони роблять важливішу роботу. Вони перебувають на передовій. Не можна зробити щось більше, ніж це», –

сказав М. Тайсон [41]. Ще пізніше він назвав війну росії проти України «війною людства» [42]. Аналіз цієї ситуації переконує, що спортивно-політичні туристи є авторитетами й «недоторканими» в тоталітарних державах, допоки поводять себе «правильно», підтримують режим. Тобто спортивно-політичний туризм – це кон'юнктурний туризм, політичне замовлення певних осіб і їхньої політичної, ідеологічної позиції.

По-друге, із погляду виховання молоді в тоталітарних закритих суспільствах, ці культові спортсмени – Д. Марадона й М. Тайсон – не є взірцем суспільної моралі в спортивному й приватному житті, адже неодноразово мали проблеми з дотриманням законів. В ексбоксера три судимості. Не випадково, перебуваючи в Києві, М. Тайсон зауважив: «в Україні до мене ставляться як до легенди боксу, а не як до людини з кримінальним минулим. У США мені постійно дають зрозуміти, що я не без гріха» [43]. Суперечність у тому, що диктаторам «подобаяються» ці спортсмени, їхні політичні погляди й переконання (Д. Марадона), політична нерозбірливість (візит М. Тайсона в Чечню). Однак треба віддати належне морально-вольовим рисам характеру цих спортсменів, які визнали свої помилки та шкідливі звички й успішно їх позбулися.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спортивно-політичний туризм – це особливий спортивно-подієвий вид туризму, пов'язаний з індивідуальними поїздками (переважно за винагороду) видатних спортсменів до країн світу на запрошення глав держав із метою публічного висловлення та демонстрації спортсменами їм особистої підтримки або їх політичному курсу. Спортивно-політичний туризм характерний для країн із недемократичними політичними режимами та високим рівнем корупції, а їхні керівники, зазвичай, є прихильниками лівої ідеології. Це переважно країни Латинської Америки й російська федерація. Президенти цих країн – одні з найбільш непримиренних опонентів США у світі, для них характерні «непрозорість» і нерозбірливість у засобах та методах прийняття рішень, економічні провали у внутрішній політиці, непослідовна й агресивна зовнішня політика, схильність до масштабних проєктів, «пропаганда» національного та локального патріотизму, протистояння «західному імперіалізму». Саме такі ідеї підтримував Д. Марадона й частково М. Тайсон. Спортивно-політичні турне відомих спортсменів до країн світу тривають, а наведені в статті положення досить дискусійні та потребують подальшого уточнення. Це й визначає **перспективи подальших досліджень**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Спасибо, что ты был у нас, Диего»: что говорят о смерти Марадоны. URL: <https://rtvi.com/stories/maradona/>.
2. Кляп, М. П., Шандор, Ф. Ф. (2011). Політичний туризм. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. Київ: Знання, 334 с. (Вища освіта XXI ст.). URL: <https://westudents.com.ua/knigi/615-suchasn-rznovidi-turizmu-klyap-mp.html>.
3. Єреміца, В. «Політичний туризм»: інтерес європейців до установ ЄС зростає. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2004335.html>.
4. Колосінська, М. І. (2016). Підходи до класифікації видів та форм туризму. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*, вип. 9, с. 146–150.
5. Політичний туризм: які країни обирають нардепи від Донеччини для «налагодження зв'язків». URL: <https://vchasnoua.com/special/democracy/actual/63568-politychnyi-turyzm-iaki-krainy-obuyaiut-nardepy-vid-donechchyny-dlia-nalahodzhennia-zviazkiv>.
6. Політичний туризм – злочинне ноу-хау виборчої кампанії. URL: <https://m.youtube.com/watch?v=hxCToxjhNOo>.
7. Військовий про «політичний туризм на передову» #shorts. Lviv Media 1 квітня 2024 р. URL: https://www.google.com/search?q=політичний+туризм&oq=політичний+туризм&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIKCAEQABiABBiiBDIKCAIQABiABBiiBDIKCAMQABiABBiiBDIKCAQQABiABBiiBDIKCAUQABiABBiiBNIBcJlWmZyZajBqMTWoAgiwAgE&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:ac3d5af6,vld:ye8cwohuAS0,st:0.
8. Україна жорстко реагуватиме на «політичний туризм» в анексованій Крим, – МЗС. URL: https://24tv.ua/ukrayina_zhorstko_reaguvatime_na_politichniy_turizm_v_aneksovaniy_krim_mzs_n555276.
9. Потенціал європейського ринку спортивного туризму. URL: <https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/creativesportshots/2984521.html>.
10. Смаль, І. В. (2010). Туристичні ресурси світу: навч. посіб. Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 336 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/small14.htm.
11. Тимошенко, Л. О., Лабарткава, К. В. (2012). Спортивний туризм: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту: у 2 ч. Л. ЛДУФК, ч. 1, 150 с.
12. В Сантьяго-де-Куба сьогодні поховують урну з прахом Кастро. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2132949-v-santagodekuba-sogodni-pohovaut-urnu-z-prahom-kastro.html>.
13. Марадона зненавидів США. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/299860-maradona-znenavidiv-ssha>.
14. Голова, М. Марадона митингує за Чавеса. URL: <https://www.infox.ru/news/26/7860-maradona-mitinguet-za-chavesa>.
15. Венесуела розриває відносини з Колумбією. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/97205-venesuela-rozrivae-vidnosini-z-kolumbieyu.htm>.
16. Марадона и Чавес обменялись реверансами. URL: <https://www.championat.com/football/news-552135-maradona-i-chaves-obmenjalis-reveransami.html>.
17. Легендарный футболист Диего Марадона возложил цветы к саркофагу Уго Чавеса. URL: <https://tass.ru/obschestvo/607085>.

18. Марадона підтримав Мадуро і «вільну» Венесуелу. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-maradona-pidtrimav-maduro-i-vilnu-venesuelu-201729.html>.
19. Марадона и южноамериканские левые. URL: <https://colonelcassad.livejournal.com/6356977.html>.
20. Марадона зіграв з президентом Венесуели в футбол. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/460227.html>.
21. Murillo, H. R. Maradona en Nicaragua. URL: <https://www.elnuevodiario.com.ni/deportes/336943-maradona-nicaragua/>.
22. Orozco, D. El polémico Maradona y su relación con Nicaragua y la familia Ortega-Murillo. URL: <https://nicaraguainvestiga.com/memoria/41470-visita-maradona-nicaragua-soldado-ortega/>
23. Maradona visita Nicaragua. URL: <https://www.marca.com/futbol/argentina/2016/04/19/57155f16e5fdea8a698b45d4.html>.
24. Maradona visitará Osetia del Sur. URL: <https://www.espn.com.gt/futbol/copa-mundial/nota?id=1073651>.
25. Драч, М. У Чечні Кадиров реалізує свою футбольну мрію. <https://www.radiosvoboda.org/a/24098509.html>; Сэндфорд Д., Сааков Р. Марадона и Кадыров открыли футбольную арену в Грозном. URL: https://www.bbc.com/russian/sport/2011/05/110512_grozny_stadium_opening.
26. Морозов, М. Путін – феномен: як Марадона захоплювався президентом Росії. URL : <https://news.obozrevatel.com/ukr/sport/football/putin-fenomen-yak-maradona-zahoplyuvavsya-prezidentom-rosii.htm>.
27. Марценишин, Д. Жеребкування ЧС-2018. Як Пеле, Марадона та інші зірки футболу опинилися у клубі шанувальників Путіна. URL: https://espresso.tv/article/2017/12/01/zherebkuvannya_chs_2018_yak_pele_maradona_ta_inshi_zirky_futbolu_орупулыся_u_klubi_shanuvalnykiv_putina.
28. Потапов, М. Кадыров, Жириновский, эскортницы. Незабываемая поездка Тайсона в Россию. URL: <https://www.sport-express.ru/boxing/professional/reviews/mayk-tayson-i-ramzan-kadyrov-kak-mayk-tayson-ezdil-v-chechnyu-1707929/>.
29. Майк Тайсон в гостях у Рамзана Кадырова. URL: <https://www.ntv.ru/novosti/73193/>.
30. Майк Тайсон, приглашенный Рамзаном Кадыровом, покорил сердца чеченцев. URL : <https://www.newsru.com/sport/15sep2005/tyson.html>.
31. ИА Красная Весна. В Венесуэле Марадону чтят как сына Фиделя и брата Чавеса – президент. URL : <https://rossaprimavera.ru/news/9e9bbe1d>.
32. Evo sobre Maradona: «Era una persona que luchaba por los humildes. URL: <https://www.laarena.com.ar/el-pais/2020-11-25-14-32-54-evo-sobre-maradona-era-una-persona-que-luchaba-por-los-humildes>.
33. Быков, В. Как в России Майку Тайсону угрожали прострелить ноги и упрятать за решётку. URL: <https://karate.ru/articles/kak-v-rossii-majku-tajsonu-ugrozhali-prostre-lit/>; Андреев И. «Как ребенок плакал, просил прощения». Тайсона запугали русской тюрьмой и заставили извиняться? URL: <https://www.sport-express.ru/boxing/tajson-dzhons/reviews/mayk-tayson-roy-dzhons-kak-mayka-taysona-napugali-v-rossii-i-zastavili-izvinyatsya-1732055/>.
34. Добролюбов, Ф. (2011). Кавказский затейник. *Коммерсантъ Деньги*, 12 верес., № 36, с. 38.

35. Филипенко, А. Кадыров рассказал о новой и радостной встрече с Тайсоном. URL: <https://www.rbc.ru/society/01/12/2017/5a21bc9a9a79472f39af9d59>.

36. Borger, J., Goni, U. Bush feels hand of God as poll ratings slump. URL: <https://www.theguardian.com/world/2005/nov/05/usa.argentina>.

37. Тату Майка Тайсона: значення, фото татуювання. URL: https://tattoo.m.p.p.ua/eskizi/%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0-%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83/#google_vignette.

38. Марадона пал при Грозном и Кадырове. Фотогалерея. URL: <https://www.mk.ru/photo/gallery/2293-36261.html>.

39. Майк Тайсон російським журналістам: Забирайтесь з України. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/boks/3389047-maik-taison-rosiiskym-zhurnalistam-zabyraites-z-ukrainu>.

40. Хмельницька, В. Майк Тайсон записав відеозвернення до українців після неоднозначного висловлювання щодо війни з РФ. URL: <https://tsn.ua/prosport/mayk-tayson-zapisav-videozvernennya-do-ukrayinciv-pislya-neodnoznachnogo-vislovlyuvannya-schodo-viyni-z-rf-2090560.html>.

41. Історія доводить, що українці – сильні люди: легендарний боксер Тайсон підтримав братів Кличків та Україну. URL: <https://espresso.tv/istoriya-dovodit-shcho-ukraintsi-silni-lyudi-legendarniy-bokser-tayson-pidtrimav-brativ-klichkiv-ta-ukrainu>.

42. Липська, Д. Легендарний американський боксер звернувся до українців (відео). URL: <https://glavcom.ua/sport/news/legendarniy-amerikanskiy-bokser-zvernuvsya-do-ukrajinciv-video-854332.html>.

43. Драга, Е. В Киеве Майк Тайсон впервые в жизни смотрел в микроскоп. URL: <https://sport.fakty.ua/ru/53739-v-kieve-majk-tajson-vpervye-v-zhizni-smotrel-v-mikroskop>.

REFERENCES

1. «Spasibo, chto ty byl u nas, Diego»: chto govoryat o smerti Maradony. URL: <https://rtvi.com/stories/maradona/>.

2. Kliap, M. P., Shandor, F. F. (2011). Politychnyi turyzm. Suchasni riznovydy turyzmu : navch. posib. Kyiv: Znannia, 334 p. (Vyshcha osvita KhKhI st.). URL: <https://westudents.com.ua/knigi/615-suchasn-rznovid-turizmu-klyap-mp.html>.

3. Yemitsa, V. «Politychnyi turyzm»: interes yevropeitsiv do ustanov YeS zrostaie. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2004335.html>.

4. Kolosinska, M. I. (2016). Pidkhody do klasyfikatsii vydiv ta form turyzmu. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Mykolaivskiy natsionalnyi universytet imeni V. O. Sukhomlynskoho*, vyp. 9, p. 146–150.

5. Politychnyi turyzm: yaki krainy obyraiut nardepy vid Donechchyny dlia «nalahodzhennia zviazkiv». URL: <https://vchasnoua.com/special/democracy/actual/63568-politychnyi-turyzm-iaki-krainy-obyraiut-nardepy-vid-donechchyny-dlia-nalahodzhennia-zviazkiv>.

6. Politychnyi turyzm – zlochyne nou-khau vyborchoi kampanii. URL: <https://m.youtube.com/watch?v=hxCToxjhNOo>.

7. Viiskovyi pro «politychnyi turyzm na peredovu» #shorts. Lviv Media 1 kvitnia 2024 r. URL: https://www.google.com/search?q=politychnyi+turyzm&oq=politychnyi+turyzm&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIKCAEQABiABBiiBDIKCAIQABiABBiiBDIKCAMQABiABBiiBDIKCAQQABiABBiiBDIKCAUQABiABBiiBNIBCjIwMzY3ajBqMTWoAgiwAgE&sourceid=chrome&ie=UTF-8#fpstate=ive&vld=cid:ac3d5af6,vid:ye8cwohuAS0,st:0.

8. Ukraina zhorstko reahuvatyme na «politychnyi turyzm» v aneksovanyi Krym, – MZS. URL: https://24tv.ua/ukrayina_zhorstko_reahuvatime_na_politichniy_turizm_v_aneksovaniy_krim_mzs_n555276.

9. Potentsial yevropeiskoho rynku sportyvnoho turyzmu. URL: <https://ua.tribuna.com/tribuna/blogs/creativesportshots/2984521.html>.

10. Smal, I. V. (2010). Turystychni resursy svitu : navch. posib. Nizhyn: Vydavnytstvo Nizhynskoho derzhavnogo universytetu imeni Mykoly Hoholia, 336 p. URL: https://tourlib.net/books_ukr/small14.htm.

11. Tymoshenko, L. O., Labartkava, K. V. (2012). Sportyvnyi turyzm: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. fiz. vykhovannia i sportu: u 2 ch. L. LDUFK, ch. 1, 150 p.

12. V Santiaho-de-Kuba sohodni pokhovaiut urnu z prakhom Kastro. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2132949-v-santagodekuba-sogodni-pohovaut-urnu-z-prahom-kastro.html>.

13. Maradona znenavydiv SShA. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/299860-maradona-znenavidiv-ssha>.

14. Golova, M. Maradona mitinguet za Chavesa. URL: <https://www.infox.ru/news/26/7860-maradona-mitinguet-za-cavesa>.

15. Venesuela rozryvaie vidnosyny z Kolumbiieiu. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/97205-venesuela-rozrivae-vidnosini-z-kolumbieyu.htm>.

16. Maradona i Chaves obmenjalis' reveransami. URL: <https://www.championat.com/football/news-552135-maradona-i-chaves-obmenjalis-reveransami.html>.

17. Legendarnyj futbolist Diego Maradona vozlozhil cvety k sarkofagu Ugo Chavesa. URL: <https://tass.ru/obschestvo/607085>.

18. Maradona pidtrymav Maduro i «vilnu» Venesuelu. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-maradona-pidtrimav-maduro-i-vilnu-venesuelu-201729.html>.

19. Maradona i juzhnoamerikanske levye. URL: <https://colonelcassad.livejournal.com/6356977.html>.

20. Maradona zihrav z prezidentom Venesuely v futbol. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/460227.html>.

21. Murillo, H. R. Maradona en Nicaragua. URL: <https://www.elnuevodiario.com.ni/deportes/336943-maradona-nicaragua/>.

22. Orozco, D. El polémico Maradona y su relación con Nicaragua y la familia Ortega-Murillo. URL: <https://nicaraguainvestiga.com/memoria/41470-visita-maradona-nicaragua-soldado-ortega/>.

23. Maradona visita Nicaragua. URL: <https://www.marca.com/futbol/argentina/2016/04/19/57155f16e5fdea8a698b45d4.html>.

24. Maradona visitarà Osetia del Sur. URL: <https://www.espn.com.gt/futbol/copa-mundial/nota?id=1073651>.

25. Drach, M. U Chechni Kadyrov realizuie svoju futbolnu mriiu. <https://www.radiosvoboda.org/a/24098509.html>; Sjendford D., Saakov R. Maradona i Kadyrov odkryli futbol'nuju arenu v Groznom. URL: https://www.bbc.com/russian/sport/2011/05/110512_grozny_stadium_opening.

26. Morozov, M. Putin – fenomen: yak Maradona zakhopliuvavsia prezidentom Rosii. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/sport/football/putin-fenomen-yak-maradona-zahoplyuvavsya-prezidentom-rosii.htm>.

27. Martsenyshyn, D. Zherebkuvannia ChS-2018. Yak Pele, Maradona ta inshi zirky futbolu opynylysia u klubi shanuvalnykiv Putina. URL: https://espresso.tv/article/2017/12/01/zherebkuvannya_chs_2018_yak_pele_maradona_ta_inshi_zirky_futbolu_opynylysya_u_klubi_shanuvalnykiv_putina.

28. Potapov, M. Kadyrov, Zhirinovskij, jeskortnicy. Nezabyvaemaja poezdka Tajsona v Rossiju. URL: <https://www.sport-express.ru/boxing/professional/reviews/mayk-tayson-i-ramzan-kadyrov-kak-mayk-tayson-ezdil-v-chechnyu-1707929/>.

29. Majk Tajson v gostjah u Ramzana Kadyrova. URL: <https://www.ntv.ru/novosti/73193/>.

30. Majk Tajson, priglashennyj Ramzanom Kadyrovom, pokoril serdca chechencev. URL : <https://www.newsru.com/sport/15sep2005/tyson.html>.

31. IA Krasnaja Vesna. V Venesujele Maradonu chtjat kak syna Fidelja i brata Chavesa – prezident. URL: <https://rossaprimavera.ru/news/9e9bbe1d>.

32. Evo sobre Maradona: «Era una persona que luchaba por los humildes. URL: <https://www.laarena.com.ar/el-pais/2020-11-25-14-32-54-evo-sobre-maradona-era-una-persona-que-luchaba-por-los-humildes>.

33. Bykov, V. Kak v Rossii Majku Tajsonu ugrozhali prostrelit' nogi i uprjatat' za reshjotku. URL: <https://karate.ru/articles/kak-v-rossii-majku-tajsonu-ugrozhali-prostrelit/>; Andreev, I. «Kak rebenok plakal, prosil proshhenija». Tajsona zapugali ruskoj tjur'moj i zastavili izvinjat'sja? URL: <https://www.sport-express.ru/boxing/tajson-dzhons/reviews/mayk-tayson-roy-dzhons-kak-mayka-tajsona-napugali-v-rossii-i-zastavili-izvinyatsya-1732055/>.

34. Dobroljubov, F. (2011). Kavkazskij zatejnik. *Kommersant' Den'gi*. 12 veres., #36, p. 38.

35. Filipenok, A. Kadyrov rasskazal o novej i radostnoj vstreche s Tajsonom. URL: <https://www.rbc.ru/society/01/12/2017/5a21bc9a9a79472f39af9d59>.

36. Borger, J., Goni, U. Bush feels hand of God as poll ratings slump. URL: <https://www.theguardian.com/world/2005/nov/05/usa.argentina>.

37. Tatu Maika Taisona: znachennia, foto tatuivannia. https://tattoo.pp.ua/eskizi/%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BA%D0%B0-%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D1%84%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83/#google_vignette.

38. Maradona pal pri Groznom i Kadyrove. Fotogalereja. URL: <https://www.mk.ru/photo/gallery/2293-36261.html>.

39. Maik Taison rosiiskym zhurnalistam: Zabyraites z Ukrainy. URL: <https://ua.korrespondent.net/sport/boks/3389047-maik-taison-rosiiskym-zhurnalistam-zabyraites-z-ukrainy>.

40. Khmelnytska, V. Maik Taison zapysav videozvernennia do ukraintsiv pislia neodnoznachnogo vyslovliuvannia shchodo viiny z RF. URL: <https://tsn.ua/prosport/mayk-tay->

son-zapisav-videozvernennya-do-ukrayinciv-pislya-neodnoznachnogo-vislovlyuvannya-schodo-viyini-z-rf-2090560.html.

41. Istoriia dovodyt, shcho ukraintsi – sylni liudy: Lehendarnyi bokser Taison pidtrimav brativ Klychkiv ta Ukrainu. URL: <https://espreso.tv/istoriya-dovodit-shcho-ukraintsi-silni-lyudi-legendarniy-bokser-tayson-pidtrimav-brativ-klichkiv-ta-ukrainu>.

42. Lypaska, D. Lehendarnyi amerykanskyi bokser zvernuvsia do ukraintziv (video). URL: <https://glavcom.ua/sport/news/legendarniy-amerikanskiy-bokser-zvernuvsya-do-ukrajinciv-video-854332.html>.

43. Draga, E. V Kieve Majk Tajson vpervye v zhizni smotrel v mikroskop. URL: <https://sport.fakty.ua/ru/53739-v-kieve-majk-tajson-vpervye-v-zhizni-smotrel-v-mikroskop>.

Матеріал надійшов до редакції 30.09.2024 р.

УДК 324:316.7

Галина Куц,

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри політології, соціології та культурології,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
kuts.niss@gmail.com,

ORCID ID: 0000-0002-7263-1958,

DOI 10.29038/2524-2679-2024-03-245-257

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОНЯТЬ «СТЕРЕОТИП», «ІМІДЖ» І «БРЕНД»: ПОЛІТОЛОГІЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ

У статті проаналізовано концептуалізацію понять «стереотип», «імідж» і «бренд» у політологічному вимірі. Здійснено концептуальну демаркацію та виявлено взаємозв'язок між означеними поняттями.

Констатовано, що стереотипи тісно пов'язані в єдиній структурі з архетипами, спільно формуючи бренди. Архетипи формують ядро ідентичності бренду, їх доволі важко змінювати (утім, їх небажано змінювати). Стереотип більш поверховий, він сприймається на емоційному рівні, його можна певним чином формувати та змінювати. Саме тому стереотипи є основою іміджу. Власне, успішний імідж – це вдалий набір стереотипів.